

Conclusie

Het onderzoek heeft aangetoond dat de leerkrachten de didactiek, zoals uitgewerkt in het ontwerp, goed kunnen gebruiken. Voornamelijk de compacte uitwerking van de vijf sleutels, verdeeld in 'waarom' en 'hoe' werd goed ontvangen. De uitwerking van de sleutels en de samenhang hiertussen is volgens de leerkrachten goed toe te passen in de lessen begrijpend lezen. Bij de leerkrachten van leerjaar 4 en 5 is er een duidelijke behoefte te herkennen voor het verhogen van de leesmotivatie bij leerlingen. Deze sleutel werd dan ook als het belangrijkste beschouwd. De koppeling vanuit deze didactische sleutel naar de andere vier sleutels was goed te maken door de expert en de leerkrachten. De andere onderdelen van het ontwerp (de voorbeelden, inspiratietips en checklist) zijn, na de nodige aanpassingen die uit de interviews zijn voortgekomen, een goede toevoeging. Alle onderdelen van het ontwerp zijn makkelijk in gebruik te nemen. De uitwerking van een effectieve didactiek, uitgewerkt in de vijf sleutels, is duidelijk en kan gebruikt worden bij het voorbereiden van de lessen begrijpend lezen. De grootste behoefte ligt bij het verhogen van leesmotivatie, waar in samenhang met de andere sleutels goed aan gewerkt kan worden.

Discussie

Terugkijkend op het proces: Niet alle leerkrachten die lesgeven aan leerjaar 4 en 5 zijn geïnterviewd. Dit kan een onvolledig beeld geven van de ervaringen met het ontwerp. Wel is er bij de selectie van de twee geïnterviewde leerkrachten gekeken naar het aantal jaren ervaring dat zij hebben met het bieden van begrijpend leesonderwijs. LK1 heeft namelijk meer jaren aan ervaring dan LK2, wat een mooi contrast weergeeft.

Terugkijkend naar het resultaat: De uitkomst van het onderzoek is bevredigend. De verwachtingen, zoals uitgewerkt in de hypothese, kloppen. Het ontwerp werd goed ontvangen, echter was er nog ruimte voor enkele verbeteringen. Er waren geen grote veranderingen van het ontwerp nodig.

Vooruitkijkend naar vervolgonderzoek: Ideeën voor een eventueel vervolgonderzoek kunnen zijn: het onderzoeken van het effect van een goede planning in de lessen, of het onderzoeken van het effect van de vijf sleutels op de algehele leesmotivatie van de leerlingen.

Aanbevelingen

- Gebruik maken van ontwerp **"Effectief begrijpend leesonderwijs - een praktisch ontwerp voor leerkrachten"**.
- Zorgen voor een **goede planning** voor de lessen begrijpend lezen.
- Inzetten op het verhogen van het **leesplezier**.
- Het lezen op school meer laten leven.
- Zo veel mogelijk **geïntegreerd** werken aan begrijpend lezen.
- De **mondelijke taal** gebruiken als rode draad in de lessen, door als leerkracht met de leerlingen in gesprek te gaan over teksten en verhalen.
- Strategie-instructie **niet als hoofddoel** gebruiken, maar enkel als **onderdeel** van het begrijpend leesonderwijs.

Bronnenlijst

Deci, E. L., & Ryan, R. M. (2000). Commentaries on "The 'What' and 'Why' of Goal Pursuits: Human Needs and the Self-Determination of Behavior". *Psychological Inquiry*. https://doi.org/10.1207/s15327965pli1104_02

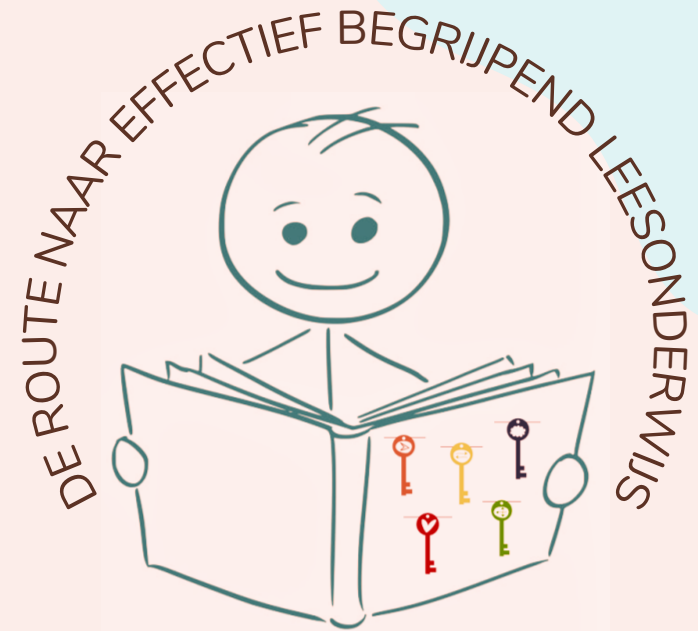
Gobyn, S., Merchie, E., De Bruyne, E., De Smedt, F., Schiepers, M., Vanbeul, M., Versteden, P., Van Den Branden, K., Ghesquière, P., & Van Keer, H. (2019). Sleutels voor effectief begrijpend lezen: Inspiratie voor een eigentijdse didactiek in het basisonderwijs. Mia Douterlungne.

<https://www.vlor.be/publicaties/praktijkgericht-onderzoek/sleutels-voor-effectief-begrijpend-lezen>

Rogiers, A., Vansteelandt, I., & Van Keer, H. (2021, 18 februari).

Leesmotivatie: wat is het en hoe kan je het bevorderen? WODN Werkgroep Onderzoek Didactiek Nederlands (Ed.); Handboek Didactiek Nederlands. <https://didactieknl.nl/handboek/2021/02/leesmotivatie-wat-is-het-en-hoe-kan-je-het-bevorderen/>

Ros, B. (2021). Leer ze lezen: Praktische inzichten uit onderzoek voor leraren basisonderwijs (A. van Gelderen, K. de Gloppe, & R. van Steensel, Red.; 1ste editie). Ten Brink Uitgevers.

Afstudeeronderzoek
door Melina Visser

2022-2023

PABO

Hanze Hogeschool Groningen

Een kijkje in het ontwerp

Inleiding

Er is geconstateerd dat het niveau van begrijpend lezen onder leerlingen in leerjaar 4 en 5 te laag is. De school wil dit probleem graag aanpakken, maar heeft nog geen concreet plan. Het probleem is belangrijk om aan te pakken, omdat het een negatieve invloed kan hebben op de schoolprestaties en het maatschappelijk functioneren van de leerlingen. Mogelijke oorzaken van de lage niveaus zijn de verstoring van het onderwijs door de coronacrisis en de afname van lezen in Nederland. Het leesonderwijs is landelijk sterk gericht op leesstrategieën, wat de leesmotivatie van kinderen negatief beïnvloedt. Uit gesprekken met de taalcoördinator en intern begeleider blijkt dan ook dat leerlingen te weinig gemotiveerd en betrokken zijn bij het lezen, wat hun tekstbegrip belemmert. Daarnaast ervaren de leerkrachten een gebrek aan effectieve instructie in de gebruikte leesmethodes. Dit onderzoek zal zich richten op publicaties over effectief begrijpend leesonderwijs.

Doel

Het doel van dit onderzoek is het verkrijgen van een praktisch hulpmiddel voor de leerkrachten van leerjaar 4 en 5 van de school om het begrijpend leesonderwijs te verbeteren. Het ontwerp is op zo'n manier opgesteld dat leerkrachten altijd een duidelijke basis bij de hand hebben voor het opstellen van een effectieve les begrijpend lezen. Daarnaast worden aanbevelingen gedaan over de aanpak van het begrijpend leesonderwijs op de school.

Hoofdvraag

"Welke aspecten van een effectieve didactiek, zoals uitgewerkt in het ontwerp, kunnen leerkrachten toepassen in hun lessen begrijpend lezen?"

Praktijkvragen

1. In hoeverre vindt de expert dat het ontwerp aansluit bij de principes van effectief begrijpend leesonderwijs en dat het zal bijdragen aan het ontwikkelen van effectieve lessen?
2. In hoeverre vinden de groeps-leerkrachten van leerjaar 4 en 5 dat het ontwerp praktisch bijdraagt aan het ontwikkelen van effectieve lessen begrijpend lezen?

Literatuuronderzoek

Het belang van leesmotivatie en de relatie met tekstbegrip
Om tekstbegrip van leerlingen te vergroten is vooral de **intrinsieke motivatie** belangrijk. Dit heeft volgens Deci & Ryan (2000) alles te maken met de drie basisbehoeften:

- **Autonomie:** hierbij gaat het volgens Rogiers et al. (2021) om zelf keuzes maken in wat je leest.
- **Competentie:** het gaat om het opdoen van succeservaringen met betrekking tot (begrijpend) lezen.
- **Sociale verbondenheid:** het samen lezen en het delen van de dingen je je leest.

Het belang van leesstrategieën en de relatie met tekstbegrip
Om een tekst met succes te kunnen begrijpen, heeft een lezer leesstrategieën nodig. Leesstrategieën zijn in essentie *gedachten die ervaren lezers van zichzelf krijgen terwijl ze een tekst lezen*. Voor beginnende lezers moeten deze strategieën worden aangeleerd om actief een tekst te kunnen begrijpen (Ros, 2021). Leesstrategieën kunnen aangeleerd worden door middel van **modelleren** (voordoen). Hierna is het belangrijk dat de strategie wordt **ingeoefend** wordt door de leerlingen.

Andere belangrijke elementen voor effectief begrijpend leesonderwijs

Door Gobyn et al. (2019) is een didactiek uitgewerkt in vijf sleutels die in *samenhang* zorgen voor effectief begrijpend leesonderwijs.

- **Functionaliteit:** Als de teksten en opdrachten functioneel zijn, verhoogt dat de kans dat leerlingen actief bezig zijn met tekstbegrip.
- **Interactie:** Interactie tussen de leerlingen en de leraar en tussen de leerlingen onderling, is van belang om het begrijpend lezen van de leerlingen positief te beïnvloeden.
- **Strategie-instructie:** Het aanleren van gepaste leesstrategieën is van belang, om meer grip te kunnen krijgen op het begrijpend leesproces.
- **Leesmotivatie:** Leesmotivatie en leesvaardigheid (en daarmee dus ook tekstbegrip) zijn onlosmakelijk met elkaar verbonden.
- **Transfer:** Om tekstbegrip echt onder de knie te krijgen, is het van belang dat dit ook binnen andere vakgebieden en buiten school aan de orde komt.

Methode

Aan de hand van het literatuuronderzoek is een **praktisch ontwerp** ontwikkeld die de leerkrachten van de school kunnen gebruiken bij het voorbereiden van effectieve lessen begrijpend lezen. Door middel van **semigestructureerde interviews** wordt **kwalitatieve data** verzameld, waarmee het ontwerp wordt verbeterd tot de uiteindelijke versie. Ten eerste is het ontwerp geanalyseerd door een **expert**, waarna een interview is afgenomen. De antwoorden die daaruit voort zijn gekomen, zijn gebruikt om het ontwerp verder te verbeteren. Het verbeterde ontwerp is vervolgens naar **twee leerkrachten** gestuurd, die het hebben uitgetoetst bij het voorbereiden van een les begrijpend lezen. Hierna is een interview afgenomen met beide leerkrachten. Ten slotte is het ontwerp bijgesteld tot de definitieve versie, deze vormt het eindproduct van het onderzoek, samen met een **advies** aan de school.

Resultaten interview expert

Na het analyseren van het ontwerp zijn de volgende plus- en minpunten naar voren gekomen:

- + Duidelijke samenhang
- + Belang aansluitende teksten
- + Nieuwe blik op begrijpend lezen

"Zodra ergens tekst bij is, is het begrijpend lezen."

"De mondelinge taal hoort als rode draad door al je lessen te lopen, dus ook bij begrijpend lezen."

- Nieuwsbegrip als tip
- Alleen informatieteksten
- Lesideeën ontbreken

Resultaten interviews leerkrachten

Na het uitproberen van het ontwerp door middel van het voorbereiden van een les, zijn de volgende plus- en minpunten naar voren gekomen:

- + Goede hoeveelheid informatie
- + Bevat dingen die echt gebruikt kunnen worden
- + Concrete voorbeelden
- + Overzichtelijke checklist

"Als er geen interactie is, komt de les niet tot leven."

- Transfer is nog wat onduidelijk
- Leesbaarheid
- Leerkracht-leerling interactie is nog wat onduidelijk
- Tips voor teksten op onduidelijke plek
- Voorbeeld les bevat veel tekst